

ZÁKLADNÍ PRAVIDLA SAZBY

Předmluva

Tento text vznikl na základě oborové normy ON 88 2503 „Základní pravidla sazby“ z roku 1967. Oproti této normě však byla vzata v úvahu nová pravidla českého pravopisu, ustanovení norem ČSN ISO 31 „Veličiny a jednotky“ (část 0 a část 11), ČSN ISO 1000 „Jednotky SI a doporučení pro užívání jejich násobků a pro užívání některých dalších jednotek“ a použitelná ustanovení platné normy ČSN 01 6910 „Úprava písemností zpracovaných textovými editory nebo psaných strojem“. Dále jsou v některých místech brány v úvahu technické možnosti programů pro zpracování textů.

Text představuje základní vodítko při počítačové sazbě každého dokumentu, v němž je použito knižní (proporcionální) písmo.

Dokument zpracovaly v rámci samostatné práce do předmětu Zpracování textů počítačem studentky Lucie Ambrůzová a Alena Havránková. Supervize Jiří Rybička.

Obsah

1	Všeobecně	6
2	Řez, velikost a rod písma	6
3	Mezislovní mezery	6
4	Básně a volné řádky	7
5	Stahování mezislovních mezer v řádcích	8
6	Rozšiřování mezislovních mezer v řádcích	8
7	Vyrovňávání sazby	8
8	Prokládání sazby	8
9	Řádková zarážka a východový řádek	9
10	Zvýrazňování	9
11	Prostrkávání sazby	9
12	Slitky (ligatury)	10
13	Pravopis	10
14	Dělení slov	10
15	Rozdělovník, spojovník (divis)	11
16	Předložky	12
17	Interpunkční znaménka	12
18	Odsuvník (apostrof)	12
19	Pomlčka	12
20	Uvozovky a závorky	13
21	Zkratková tečka	14
22	Zkratky	14
23	Opakování výrazu v dalším řádku	14

24 Čísla	15
24.1 Desetinná čísla	15
24.2 Peněžní částky	16
24.3 Jiné celé hodnoty	17
24.4 Řadové číslovky	18
24.5 Zlomky	18
24.6 Římské číslice	19
25 Pořadí označené písmeny	19
26 Datum	20
27 Časové údaje	20
28 Telefonní a faxová čísla	21
29 Poštovní směrovací čísla	21
30 Míry, váhy atd.	22
31 Matematické a chemické značky	22
31.1 Matematické značky	22
31.2 Značky chemických prvků	23
31.3 Exponenty a indexy	23
32 Procento, promile	24
33 Stupeň	24
33.1 Teplotní označení	24
33.2 Stupně alkoholu	25
33.3 Úhel	25
34 Zlomková čára (šikmá)	25
35 Značka §	25
36 Značka & (et)	26
37 Hvězdička a křížek	26
38 Značka rovná se (=)	26
39 Tři tečky (výpustek) ...	26
40 Umístění částí a náležitostí publikací	27
41 Stránkový rejstřík	27

42	Řádkový rejstřík	27
43	Stránková zarážka	27
44	Konec stránky	28
45	Záhlaví	28
46	Stránkové číslo (paginace)	29
47	Titulky	29
47.1	Úprava titulků	29
47.2	Umístění titulků	30
48	Obrázky	30
49	Popisky k obrázkům	31
50	Poznámky pod čarou	31
51	Marginálie čili poznámky na okraji	32
52	Jmenný a věcný rejstřík (index)	32
53	Literatura, seznam obrázků	33
54	Iniciálky	33
55	Archová značka	33
56	Hřbetní značky	34
57	Dodatek	35
57.1	Související normy	35

1 Všeobecně

Tato norma určuje základní pravidla sázení a lámání sazby. Neupravuje sazbu matematických a chemických vzorců, ani sazbu pořadovou a tabulky.

Názvy vyskytující se v normě a jejich definice (sazba řádková, vyplňování řádků, slitky, lámání apod.) najdete v normách, uvedených v dodatku.

Základní pravidla sazby usměrňují pracovní postup, který vede k opticky správnému vzhledu a k bezchybnému zhotovení sazby. Ustalují požadavky týkající se hladké, dílové sazby, stejně jako sazby pro časopisy a v omezeném rozsahu i sazby akcidenční (navštívenky, pozvánky apod.). Pro sazbu novin připouští, vzhledem k jejich charakteru, odůvodněně odchylky.

Od základních pravidel sazby je možné se výjimečně odchýlit:

- a) pokud si to vyžaduje zvláštní řez písma;
- b) pokud si to vyžaduje výtvarný záměr úpravy sazby;
- c) při cizojazyčné sazbě, kde je třeba přihlédnout ke zvyklostem příslušného kraje, resp. na zvláštní požadavky objednatele.

2 Řez, velikost a rod písma

Řez písma a jeho velikost je třeba volit podle druhu a celkové úpravy tiskoviny (publikace).

Celá sazba tiskoviny by měla být s ohledem na stupeň a řez zhotovena z písma jedné rodiny, tj. z písma stejného řezu určitého rodu. Připouští se například kombinace grotesku a psacího písma, psacího písma a všech ostatních písem. Nevhodná je kombinace antikvy s medievaem a grotesku s egyptienkou. Sazba by měla tvořit opticky ucelenou plochu a odpovídat estetice.

3 Mezislovní mezery

Mezerou se odděluje každé slovo, číslo a značka, přičemž pro technickou a vědeckou sazbu platí zvláštní pravidla. Způsob sázení jednotlivých znaků a značek je uvedený v odstavcích 17–20, 22, 31–39.

Základní rozměr mezislovních mezer má být asi jedna třetina kuželky písma (je to výplněk o šířce písma „r“).

Ilustrativní tabulka základních mezislovních výplňků při velikosti písma:

6 bodů	2 body
7 a 8 bodů	3 body
9 až 12 bodů	4 body
14 bodů	5 bodů
16 až 20 bodů	6 bodů

Při sazbě se používá vždy základní mezislovní výplněk, který se podle potřeby zužuje, resp. rozšiřuje.

Nejužší mezislovní výplněk nemá být menší než šířka písmene „l“ a nejširší výplněk nemá přesahovat polovinu kuželky (šířku písmene „n“).

Při sazbě z velkých písmen (verzálky) má tvořit mezislovní výplněk polovinu kuželky písma a nemá přesahovat 2/3 kuželky.

Při vyrovnávaných verzálkách se mezislovní výplněk zvětšuje o polovinu výplňku mezi rovnými písmeny (např. MINI).

Při mimořádně širokém písmu jsou mezislovní výplňky úměrně širší a při úzkém písmu jsou úměrně užší.

V zájmu optického vyrovnání mezislovních mezer se má při sazbě základní mezislovní výplněk místy zúžit přibližně o polovinu tloušťky tečky příslušného písma. Zúžený výplněk se použije hned při sázení za čárkou, tečkou a odsuvníkem, mezi čísly a zkratkami měrných jednotek (např. 6 t), před pomlčkou a za pomlčkou, před uvozovkami a za uvozovkami a při písmenech s větším světlem, jako A, T, P, W, y, v atd.

Příklad:

	Mezislovní výplněk	
	základní	zúžený
při písmu velikosti 8 bodů	3 body	2 1/2 bodu
při písmu velikosti 10 bodů	4 body	3 body

Při sázení je třeba dbát na to, aby mezislovní mezery nevytvořily tzv. řeky.

4 Básně a volné řádky

Básně a volné řádky se sází s pevným základním mezislovním výplněkem. Za tečkou, čárkou atd. se sází zúžený výplněk. U veršů, přesahujících šířku

sazby, se přenáší poslední slova do dalšího řádku (slovo je nemožné dělit).

5 Stahování mezislovních mezer v řádcích

V sazbě se řádky stahují podle optické světlosti mezi slovy v tomto pořadí:

- a) před velkými písmeny V, Y, T, W a za nimi;
- b) za odsuvníkem, čárkou, tečkou, před pomlčkou a za pomlčkou, před uvozovkami a za uvozovkami;
- c) před oblými písmeny na střední výšku (a, o, e, v, y).

6 Rozšiřování mezislovních mezer v řádcích

Při vyplňování řádků rozšiřováním mezislovních výplňků se postupuje v opačném pořadí jako při stahování.

7 Vyrovnávání sazby

U sazby z velkých písmen a kapitálek je třeba vyrovnat rozdílnou světlost mezi písmeny.

Výplňky se používají takovým způsobem, aby vytvořily opticky vyrovnaný obraz písma (viz 3).

V sazbě se vyrovnávají velká písmena ve všech stupních.

Při náročné sazbě (např. knižní obálky, titulní listy atd.) se vyrovnávají malá písmena od 14 bodů a u běžného tisku od 36 bodů výše. U plakátové sazby je třeba úměrně vyrovnávat i malá písmena větších stupňů písma.

U řádkové sazby se velká písmena jen ředí; u písmen s velkým světlem se také používají užší ruční výplňky (např. mezi LA, KY, ZA atd.).

8 Prokládání sazby

Sazba stejného významu se prokládá stejnými proložkami včetně odstavců. Titulky se prokládají úměrně jejich významu a velikosti kuželky. Řádky psané verzálkami mají vždy o jeden až dva body silnější proklad než minuskly (malá písmena).

9 Řádková zarážka a východový řádek

Šířka zarážky se řídí podle výtvarného hlediska, podle velikosti (stupně) písma, šířky sazby, tloušťky prokladu a vyjadřuje se v typografických bodech.

Příklad:

šířka sazby do 25 cicer – šířka zarážky 10–12 bodů

šířka sazby nad 25 cicer – šířka zarážky 15–24 bodů

Východový řádek musí být vždy delší jako zarážka následujícího odstavce. Pokud začíná odstavec zarážkou, může být poslední řádek plný.

Jestliže se sází bez zarážky, musí být východový řádek nejméně o dva čtverčíky kratší než je formát sazby. Pokud se v sazbě vyskytnou odstavce sázené z různých stupňů písma, je u nich rozhodující zarážka základního písma.

10 Zvýrazňování

Jako zvýrazňovací písmo je možné použít jen písmo kresbové varianty základního písma. Střední výška a účaří zvýrazňovacího písma se musí shodovat se základním písmem. Pro zvýrazňování se používá *kurzíva*, **polotučné**, KAPITÁLKY, VERZÁLKY a pokud nelze jinak, používá se i prostrkovaná sazba. Zvýrazňování podtržením se nemá používat.

Při zvýrazňování kresbovou variantou písma (*kurzíva*, *polotučné* apod.) se sází všechny znaky, značky a interpunkce ze zvýrazňovacího písma. Například *kurzívo*vé slovo se sází do *kurzívo*vých závorek (viz 20), věta končící *polotučným* slovem se zakončuje *polotučnou* tečkou anebo otazníkem, vykřičníkem, znak procento za *polotučným* číslem musí být *polotučné* atd. (Výjimky jsou přípustné ve slovnících, jazykovědných dílech a učebnicích.)

11 Prostrkávání sazby

Prostrkáváním se zvýrazňuje sazba jen v odůvodněných případech. Při písmu velikosti do šesti bodů se prostrkává výplňkem 1bodovým anebo 1 1/2bodovým, při písmu velikosti od 8 do 12 bodů dvoubodovým výplňkem, přičemž je třeba přihlížet k řezu písma a jeho šířce. Toto ustanovení se nevztahuje na akcidenční sazbu.

Tečka, čárka, rozdělovník, závorky, uvozovky a spojovník se při prostrkávání oddělují od předcházejícího, resp. následujícího výrazu poloviční hodnotou prostrkávání.

Středník, dvojtečka, otazník a vykřičník se odděluje od předcházejícího výrazu takovým výplňkem, jakým se prostrkuje.

Mezislovní mezery se rozšiřují stejně jako písmo plnou hodnotou prostrkávání. Při vyznačování jednotlivých slov prostrkáváním se rozšiřuje mezislovní mezera před prostrkávaným slovem a po něm poloviční hodnotou prostrkávání. Ovšem pokud prostrkávané slovo nezačíná verzálkou. Číslice se vyrovnávají úměrně prostrkávaným slovům.

Zvýrazňovací písmo (kurzíva, polotučné atd.) se zásadně neprostrkává.

Slitky se při prostrkávání nepoužívají, ale příslušná písmena se sází jako zvláštní znaky.

12 Slitky (ligatury)

Uplatňují se především při písmenech s převislým obrazem. Použit je lze pouze pokud nenarušují význam slova a pokud obě dvě písmena patří do kmenu slova.

fialka – flóra – ex offo.

Nepoužívají se ve složených slovech, např. šéflékař. Nepoužívají se v prostrkávané sazbě (viz 11).

13 Pravopis

Sazba se vyhotovuje podle dodaného rukopisu a platných Pravidel českého pravopisu. Cizí texty, fonetická transkripce, nářečí atd., stejně tak i všechny tabulkové, vzorcové a číselné části se sází podle příslušných pravidel, příp. podle rukopisu objednavatele.

14 Dělení slov

Slova se dělí podle pravidel pravopisu a podle estetických zásad. Slovo se nesmí dělit tak, aby jedno písmeno zůstalo na konci řádku, ani dvě písmena přenést do následujícího řádku. Interpunkční znaménka se počítají jako písmeno.

správně: po- tah, na- proti, zi- ma, atd.
špatně: a- le, a- ni, a- nebo, o- koukávat,
ži- to, prá- ce, lé- to, povída- li, atd.

U složených slov se dává přednost dělení v místě složení.

správně: vědecko-technický
špatně: vědeckotech-nický

Končit řádek děleným slovem je dovolené nejvíc třikrát za sebou. Mělo by se přihlížet i k tomu, aby se nestřídaly řádky zakončené rozdělovníkem, tečkou, čárkou, středníkem anebo dvojtečkou, neboť i tyto interpunkční znaménka narušují pravý okraj sazby.

Při úzké sazbě do 10 cicer je dovoleno každé pravopisně správné dělení. Do dvou řádků se nemá dělit:

- a) zkrácený titul a příjmení (např. MUDr. ≠ Vávra; ... dr. ≠ Novák);
- b) zkrácené jméno a příjmení (např. O. ≠ Pavel);
- c) číslovky a zkratky (např. 10 ≠ m; Kč ≠ 50,-; 10. ≠ kapitola; obr. ≠ 5; tab. ≠ 11 atd.);
- d) datum (např. 1. ≠ leden 2006 anebo 30. duben ≠ 2006);
- e) zkratky (např. t. ≠ m.; t. ≠ r.).

15 Rozdělovník, spojovník (divis)

Používá se na označení dělení slov anebo jako spojovací znaménko u složených výrazů.

Rozdělovník se sází zásadně těsně k poslednímu písmenu slova. Rozdělovník používaný jako spojovník se sází bez mezery.

Hana Horáková-Malá
Slovník anglicko-český
Frýdek-Místek
kuchař-číšník
obchodně-ekonomický Brno-střed
říkám-li, není-li
Hertzprungův-Russellův diagram
n-tice
ISBN 80-7226-064-2

Výjimečně se může používat rozdělovník místo pomlčky, potom se však odděluje z obou stran mezerou.

16 Předložky

Jednoznakové předložky neslabičné „k, s, v, z“, stejně tak i slabičné „o, u“ a spojky „a, i“ nesmí zůstat na konci řádku.

17 Interpunkční znaménka

Tečka a čárka se sází těsně za poslední písmeno slova. Dvojtečka, středník, vykřičník a otazník se odděluje od slova úzkým výplňkem podle stupně písma.

18 Odsuvník (apostrof)

Nahrazuje písmeno a sází se vždy znakem apostrofu, nikdy ne obrácenou čárkou. Za odsuvníkem se sází zúžená mezera (viz 3).

pad' místo padl

Nepíše se však v případech jako *žes to viděl, dobrěs udělal*.

Pokud je odsuvník v cizích slovech uprostřed, nesází se za ním žádná mezera.

L'Humanité, l'homme, qu'est-ce (que e'est) atd.

19 Pomlčka

Umísťuje se mezi slovy, odděluje se z obou dvou stran mezerou a zůstává vždy na konci řádku (výjimku tvoří přímá řeč).

Slova povzbuzují – příklady táhnou. Kniha – přítel člověka.

Heslovité vyjmenování obsahu knihy: Typografické umění – pravidla sazby – vzorová strana – kniha – noviny – časopisy – tabulky – sazba vzorců atd.

Pomlčkou je možné uvádět přímou řeč. V tomto případě se dává na začátek řádku. Sází se obyčejně se zarážkou a odděluje se od prvního slova jednotně pevným výplňkem. Pomlčkou je možné přímou řeč i zakončit.

– Nedá se nic dělat – povídal.

Pomlčka se používá také jako znaménko minus anebo jako valenční čára; v tomto případě se sází jako ostatní matematické, respektive chemické značky (viz 31).

Pomlčku je možné používat při označení celých jmenných hodnot; v tomto případě se sází těsně za desetinnou čárku. (Viz 24 a 30.)

Kč 25,-

Pomlčka se používá dále jako opakovací znaménko (viz 23).

Pomlčka se používá také jako symbol ve významu „a“, „až“, „od do“, „versus“ (proti). V tomto významu se pomlčka neodděluje od slov mezerou a nesmí zůstat na konci řádku, ani se nesmí přenést na začátek řádku. Při nevyhnutelném dělení se musí pomlčka nahradit ekvivalentním výrazem.

Příklady	Dělení
Cesta potrvá 4–5 hodin. Úřední hodiny 8–14 hod. anebo Úřední hodiny od 8 do 14 hod. Taneční pár Horáková–Novák Dvojtečka 7, 9–10, 16, 22–26	Cesta potrvá 4 ≠ až 5 hodin. Taneční pár Horáková ≠ a Novák Dvojtečka 7, 9–10, 16, ≠ 22–26 (zde nedělit v místě pomlčky)

20 Uvozovky a závorky

Uvozovky „“, »« a závorky (), [], { } se sází vždy těsně k výrazu anebo větě, které se dávají do uvozovek anebo závorek. Ve slovenštině a češtině se používají uvozovky „“ anebo »«. U cizojazyčné sazby je třeba dbát na pravidla příslušného jazyku, např. angličtina “ ” francouzština a ruština «», němčina „“ anebo »« atd.

U smíšené sazby v závorkách, resp. v uvozovkách platí zásada, že řez závorky, resp. uvozovky se řídí podle řezu prvního slova a obě dvě závorky, resp. uvozovky musí mít stejný řez (viz 10).

Pokud se do závorek nebo uvozovek dává celá věta, sází se tečka v rámci uvozovek, resp. závorek. Pokud se dává do závorky anebo do uvozovek jen poslední slovo anebo několik slov věty, sází se druhá uvozovka, resp. druhá závorka před tečkou.

Sazba publikací (přednáška s diskusí).
Sazba publikací. (Přednáška s diskusí.)
Řekl: „Dneska ale máme krásný den!“
„Sledujte tyhle šlépěje, pane komisaři,“ pravil pan Rybka rozehvělým hlasem.

21 Zkratková tečka

Zkratková tečka se sází těsně za zkratku a za ni se sází zúžená mezislovní mezerka. (Viz 3.)

Pokud následuje za zkratkovou tečkou dvojtečka anebo středník, přiřazuje se tato interpunkce těsně, tedy bez mezery.

Spojené zkratky se přiřazují se zúženou mezerou (viz 3 a 22).

t. č., t. r., t. m., s. r. o., ale: aj., tj., např.

22 Zkratky

Zkratky slov, výrazů, akademických titulů se zakončují tečkou. Za zkratkovou tečkou následuje zúžená mezerka (viz 3).

t. č.; t. r.; t. m.; aj.; tj.; spol. s r. o.; Dr.; MUDr.; CSc.

Zkrácené názvy států, úřadů a institucí se sází verzálkami bez zkratkové tečky.

FÚ, MÚ, VZP, USA, ČSOB

23 Opakování výrazu v dalším řádku

Na opakování stejného výrazu anebo zkratky v dalším řádku se nepoužívají uvozovky.

Správně:	Špatně:
3 m za 6 min.	3 m za 6 min.
6 m za 12 min.	6 „ „ 12 „
12 m za 24 min.	12 „ „ 24 „

V přehledech literárních a podobných pramenů sázených pořadově je možné při opakujících se slovech uvozovky vynechat a nechat jen zarážku anebo sázet pomlčku.

Při sázení registrů, slovníků apod. se opakované výrazy vyznačují pomlčkou anebo tildou (~).

24 Čísła

V beletrii se číselné údaje – s výjimkou kalendářních dat – vyjadřují slovně.

správně: Tři kamarádi; Bylo nás pět;
Byli jsme tam všichni tři.

špatně: 3 kamarádi; Bylo nás 5
Byli jsme tam všichni 3.

Nikdy také číslem nezačínáme větu.

správně: Dne 10. října se narodil Hynek Melantrich.

špatně: 10. října se narodil Hynek Melantrich.

Určitá čísla se sází arabskými, výjimečně římskými číslicemi. Tisíce a miliony se oddělují neměnnou mezerou o tloušťce tečky.

U čísel letopočtu a při čtyřmístných číslech v textu se tisíce neoddělují mezerou.

správně: V aleji stálo dvanáct topolů.
Jan Hus byl upálen 6. července 1415.
Zlatá bula sicilská byla vydána roku 1212.

špatně: V aleji stálo 12 topolů.
Jan Hus byl upálen šestého července čtrnáct set patnáct.
Zlatá bula sicilská byla vydána roku 1 212.

24.1 Desetinná čísla

U desetinných čísel se oddělují desetinná místa desetinnou čárkou. Čísla od desetinné čárky napravo se oddělují po trojmístných skupinách zúženou mezerou o tloušťce tečky stejně jako tisíce a miliony. Stejně pravidlo platí i pro zápis čísel před desetinnou čárkou.

Pokud by při zápisu u čísel psaných za sebou mohla vzniknout pochybnost, jde-li o desetinné znaménko nebo čárku oddělující různá čísla, doporučuje se oddělovat jednotlivá čísla středníkem.

132 521,236 5; 12,6; 23 652; 97,30
17 320 m; 1 350 000 obyvatel; 4 582 km

Při zařazování číslic do sloupců, tabulek, atd. se jednotky, desítky, stovky, atd. stejně jako desetinná čárka, sází přesně pod sebe, tzn. jednotky pod jednotky, desítky pod desítky atd. Doporučuje se, aby za desetinnou čárkou byl stejný počet míst. Pokud nejsou uváděny desetinné hodnoty, uvádí se nuly.

10,02	0,010
120,63	0,101
7 287,38	0,300
92 000,70	0,632
165 895,16	0,784

Zaokrouhlená čísla nebo přibližné částky se mohou uvádět bez desetinných míst.

Byla vyplacena částka vyšší než 15 000 Kč.
Cena se pohybuje kolem 40 000 Kč.

Při slovním vyjádření se číslo zapisuje s mezerami.

osm tisíc sedm set šedesát pět

Mají-li být kombinovány číslice a slova, pak je třeba se omezit na čísla vyjadřující celé tisíce, milióny či miliardy. Pozor, slovo bilión označuje v Evropě milión miliónů, zatímco v Americe a Rusku jen tisíc miliónů.

5 miliónů; 7 tisíc; 3 miliardy

24.2 Peněžní částky

Značky peněžních měn Kč, Sk, \$, £ apod. v desetinném vyjádření se sázejí před číslo sumy. Oddělují se mezerou (z bezpečnostních důvodů zejména v účetních zápisech lze skupiny tří číslic oddělit tečkou). Pokud je číslo celé, klade se značka měny za číselné označení nebo se dává před označení celých peněžních částek s desetinou čárkou a pomlčkou.

správně: cena Kč 15,50; cena 500 Kč; Kč 20,-
Kč 54.456.200,00; Kč 5.000,-
Faktura zněla na částku USD 154 tisíc.

špatně: Brožura stojí 25,- Kč.
Za oběd zaplatil 120.
Kniha stojí 185,50,-.

V sestavách se značky měn píší před peněžní částku.

Kč 458,00
Kč 154,-

V bankovní praxi se měnové jednotky vyjadřují třípísmennými kódy.

CZK; USD; EUR; GBP; HUF; SKK; DKK; PLN; NOK; SEK atd.

24.3 Jiné celé hodnoty

Při desetinném vyjádření jiných celých hodnot (např. kg, m, % atd.) se používá desetinná čárka s nulami. Značky měrných jednotek se píší bez tečky a umísťují se za číselnou hodnotu vždy s mezerou (protože zastupují slovo). Značky měrných jednotek musí být vždy s číselnou hodnotou na jednom řádku. Výjimku tvoří speciální povýšené značky stupeň, minuta, vteřina, před nimiž se mezera nedělá (viz 33).

86,50 m
7,00 l
0,89 kg

V textu se nepoužívá desetinné vyjádření celých hodnot (viz 19 a 30).

V cisterně bylo šedesát litrů vody.
Na šaty je potřeba 3 m látky.
Produkce se zvýšila o 5 %.

V případě, že se číslice píše s písmeny v rámci jednoho slova anebo v rámci jedné značky, píše se výraz bez mezery.

správně: 25krát; 50násobek
formát A4, subkomise 158c, Jiráskova 24b
strana 24n (tj. strana 24 a následující)

špatně: 25 krát, 50-ti násobek
formát A 4

Vícemístná čísla se vyjadřují jednotně číslicemi anebo slovy. Kombinaci číslic a slov je potřeba omezit na čísla vyjadřující celé tisíce, miliony, miliardy, atd.

správně: 225 anebo dvě stě dvacet pět;
3 miliony anebo 3 000 000.

špatně: 5 milionů 683 tisíc 625 anebo 5 milionů 683 625.

24.4 Řadové číslovky

Za řadovými číslovkami vyjádřenými arabskými číslicemi se dává tečka. Číslice stejných řádů se musí ve sloupcích čísel v sestavě krýt (být nad sebou). Totéž platí i pro desetinné čárky (viz 24.1).

1. 100.
8. 268.
11. 1 259.

24.5 Zlomky

Zlomky se v běžném textu sází jako čísla v desetinném vyjádření anebo pomocí šikmé zlomkové čáry. Před ani za desetinnou čárkou (platí i pro šikmou zlomkovou čáru) se nepíše mezera. Ve smíšeném čísle se zlomek od celého čísla odděluje mezerou. Při psaní zlomků a složitějších matematických výrazů se také využívají speciální funkce (viz třetí řádek ukázky).

0,125; 12,80
1/4; 11/12; 1/6; 4 1/2
3. $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{12}$

24.6 Římské číslice

Římské číslice se píší velkými písmeny abecedy. I = 1, V = 5, X = 10, L = 50, C = 100, D = 500, M = 1 000; menší číslo před větším se odečítá (XL = 40), menší číslo za větším se přičítá (CX = 110). V sestavách se římské číslice řadí od levé svislice. V přehledech se připojený text píše od nové svislice, nastavené podle nejdelšího čísla.

Používají se na označení měsíců, částí anebo kapitol publikací, století, řadového čísla u panovníků, atd. Za řadovou číslovkou vyjádřenou římskou číslicí se sází tečka. Při sestavách ve sloupcích se zarovnávají římské číslice podle pravého okraje, resp. podle tečky za nimi.

I.	IV.	VII.	X.
II.	V.	VIII.	XI.
III.	VI.	IX.	XII.

Karlštejn nechal postavit český král Karel IV.

Stojí-li ale římská číslovka za názvem, tečka se nepíše. Je to například u svazků knih.

Dějiny, díl IV, s. 428

25 Pořadí označené písmeny

Za verzálkami se sází tečky, za mínuskami závorky. Nikdy ne oboje. Ve sloupcích se zarovnávají podle teček, resp. závorek.

A.	a)	aa)
B.	b)	ab)
I.	i)	ai)
M.	m)	am)

Při kombinaci arabské číslice s mínuskou se nedává tečka za číslo, ale jen závorka za mínusku.

§ 1, ods. 6, bod a); § 1, ods. 6a)

Při pořadovém označování se sází za tečkou anebo závorkou neměnný výplněk.

26 Datum

Měsíc v datu se sází slovně nebo arabskými číslicemi s tečkou. Letopočet se při čtyřmístných číslech sází bez mezery za tisíce a nesmí se – v případě vypisování měsíce – zkracovat u letopočtu vynecháním prvního dvojčísla 19 nebo 20. Výjimka platí při vyjádření období pomocí dvou letopočtů spojených spojovníkem nebo při použití určitých spojení (například v názvech veletrhů a jiných periodických akcí).

Další možností je vyjádřit datum sestupně; jednotlivé údaje se pak spojují spojovníkem, měsíc a den dvoumístně, případně i rok dvoumístně (letopočty po roce 2000 se doporučuje psát čtyřmístně, aby nedošlo k záměně). Datum lze psát také zlomkem, v takovém případě sázíme datum bez teček i bez jakýchkoliv mezer za lomítkem.

správně: 8. září 1999 anebo 8. 9. 1999
v letech 1987–90, v letech 1997/98, v letech 1999–2000
Nagano 98
2006-03-02 (tj. 2. března 2006)
98-05-11

špatně: 15. listopadu 87 anebo 15.12.87 anebo 15. 12. 87
v letech 1999–00
2006-03-02 (tj. 3. února 2006)
06-05-11
4. V. 1981, 4/5 1981, 4/V 1981

Jednotlivé části data, tj. měsíc a rok, se oddělují podle stupně písma neměnnou zúženou mezerou (viz 3), nikdy ne proměnlivou mezerou. Datum vyjádřené jen čísly je nepřipustné rozdělit do dvou řádků (viz 14).

V dopisech a na dokumentech je třeba uvést i místo, což lze učinit jen tak, jak je uvedeno ve vzoru uvedeném níže (tedy bez čárky).

V Brně 27. února 2003

27 Časové údaje

Časové údaje se skládají z hodin, minut a sekund. Při vyjádření časových údajů necelými čísly se mezi hodinami a minutami píše dvojtečka bez mezer. Mezi číslo a zkratku časové jednotky se dává neměnná zúžená mezerka (viz 3), volí se podle nejvyššího řádu nebo je možné ji uvést za

každým číslem. Časové údaje není možné rozdělit do dvou řádků. Minuty a sekundy se oddělují dvojtečkou bez mezer (22:11:55), jde-li o zlomky sekund, vyjádří se desetinným číslem (1:23,45 min).

7 hod. 30 min.; 7:30–14:45 hod.; 15:55:20,4
22:11 hodin, 22:11 hod, 22:11 h, 22:11 13:30 hod, 2 h 30 min, 3:15,23 min.

U sportovních výsledků se hodiny, minuty a sekundy oddělují dvojtečkou bez mezer a obvykle se neuvádějí ani časové jednotky.

2:23:45
Výsledek fotbalového zápasu byl 0:1.
Maratonský běžec doběhl v čase 04:15:58:14.

28 Telefonní a faxová čísla

Sází se ve skupinách po dvou až třech číslicích s neměnnou zúženou mezerou o tloušťce tečky. Oddělují se nezlomitelnou mezerou. Předvolba se odděluje kulatými závorkami. V současnosti je vhodné dělit telefonní čísla po trojicích. Správný způsob zápisu je uveden níže.

trojmístné	dohromady	372
čtyřmístné	2 × 2	37 23
pětimístné	3 + 2	537 23
šestimístné	3 × 2	25 37 23
sedmimístné	3 + 2 × 2	253 72 31
série	se spojovníkem	25 37 31-5

Telefonní číslo: 242 254 267; telefonní číslo s předvolbou:
(+420) 565 577 898; (02) 14 15 65 87; 222 714 580-2

Telefonní čísla se zásadně nesmí dělit do dvou řádků.

29 Poštovní směrovací čísla

Stejně jako telefonní čísla se píše i poštovní směrovací čísla, a to jako skupinka číslic po třech, zúžená mezera a skupinka po dvou číslicích. Na adresních stranách zásilek mají být dle požadavků České pošty odděleny od názvu obce dvěma mezerami (zde by nejlépe vyhověla čtverčiková mezera, pokud je dostupná).

30 Míry, váhy atd.

Značky měř a vah je potřeba sázet správně dle ČSN 31-0:1994.

správně: g (gram); l (litr); mm (milimetr); kW (kilowatt);
ha (hektar); ks (kus); hl (hektolitr)
dg (decigram); dag (dekagram); KiB (kilobajt) atd.

špatně: gr; lt; m/m; kw; pozor nově také dkg;
KB pro označení kilobajtu atd.

Značka předpony označující násobek nebo díl jednotky se spojuje se značkou jednotky v jeden celek bez mezer.

kPa; mm; m³

31 Matematické a chemické značky

Pro technickou a vědeckou sazbu platí zvláštní pravidla, z kterých uvádíme nejdůležitější.

31.1 Matematické značky

Matematické značky +, −, ×, ÷, = atd. se oddělují od čísla dvoubodovou mezerou. Matematická sazba toto provádí sama.

2 + 2 = 4,
2 − 1 = 1,
2 × 2 = 4,
4 ÷ 2 = 2.

V textu se matematické značky vypisují slovně. Výraz krát smí být ve spojení s číslem nahrazen těsně přisazeným znakem „×“, nelze nahradit znakem „x“.

správně: Byli tam tři kluci plus dvě děvčata.
Jedna plus jedna jsou dvě.
Jablka byla letos dvakrát dražší než v loňské sezóně.
Už jsem byl v Itálii 2×.

špatně: Byli tam 3 kluci + 2 děvčata.
Byli tam tři kluci + 2 děvčata.
Jablka byla letos 2 krát dražší než v loňské sezóně.
Už jsem byl v Itálii 2x.

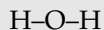
Je-li třeba rozdělit výraz nebo rovnici na dva nebo více řádků, rozdělení by přednostně mělo následovat po některém ze znaků =, +, −, ± nebo je-li to nutné, po některém ze znaků ×, ÷, „““. V tomto případě působí znak jako rozdělovací znaménko na konci prvního řádku a informuje čtenáře, že zbytek následuje na dalším řádku, popřípadě na další stránce. Na začátku dalšího řádku se znak opakuje.

Je nevhodné dělit vzorec uvnitř kulatých závorek. Nelze dále dělit indexy, exponenty, argumenty funkcí, výrazy pod odmocninou, integrály a sumy. Vzorce sázené na zvláštní řádku mají být zarovnaný na středovou osu sazebního obrazce.

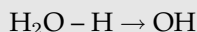
$$\begin{aligned} a^2 + 2ab + 4b^2 + 42ac - a^3 + 5ba^2 - (a + 2b) - 4ac - 4(52c - 2b + 6c) - (15a - b) &= \\ = -a^3 + 5a^2 + 2ab + 38ac + 5ba^2 - 16a + 7b - 132c; & \\ (a + b)^2 = a^2 + & \\ 2ab + b^2. & \end{aligned}$$

31.2 Značky chemických prvků

Sází se vždy ze stojatého písma, nikdy ne z kurzívy. Valenční čáry, označující mocenství prvku, se dávají těsně ke značce, bez mezery.

Čára anebo šipka používaná ve vzorcích chemických reakcí se odděluje čtvrtčtverčikovou mezerou.

31.3 Exponenty a indexy

Exponenty a indexy se sázejí z písma menšího o dva stupně a dávají se těsně k výrazu, tzn. nepíše se před ně mezera.

$F_1; F_2; m^2; m^3; (a + b)^2;$
 $(a + b)^2 x; 15^{-3}; a_3; c_n; 15^6$

Ve vzorcích se všechny exponenty musí psát zřetelně, stejně velké a správně snížené nebo zvýšené k základní úrovni řádků.

Indexy a exponenty se sázejí přepnutím na příslušný řez. Při jejich současném výskytu se sází z písma poloviční kuželky a přesně nad sebe.

m_1^2

32 Procento, promile

Značka % a ‰ se odděluje od čísla zúženou mezerou (viz 3), pokud jde o samostatný výraz. Bez mezery se používá tehdy, jestliže jde o spojení slova s číslem do jednoho výrazu.

10 % (deset procent)
10% (desetiprocentní)
8 ‰ (osm promile)
8‰ (osmipromilový)

33 Stupeň

Značka stupně se sází v několika následujících modifikacích.

33.1 Teplotní označení

-5°

(minus pět stupňů, kdy znaménko minus a číslice pět se sází těsně vedle sebe bez mezer, přičemž stupeň se odděluje od čísla zúženou mezerou viz 3);

-5°C

(minus pět stupňů Celsia, kdy stupeň Celsia je jeden výraz a odděluje se od čísla zúženou mezerou viz 3).

Pozor, kelviny se počítají od absolutní nuly, nemají proto „relativní“ označení stupeň.

373,15 K = 100 °

33.2 Stupně alkoholu

12° pivo

(dvanáctistupňové pivo, sází se jako jeden výraz bez mezer)

33.3 Úhel

Údaje o velikosti úhlu vyjádřené ve stupních a minutách se používají ve významu úhlových měř či zeměpisných souřadnic. Sázejí se bez mezery jako jeden výraz.

40°35'40"

34 Zlomková čára (šikmá)

Používá se při zlomcích sázených v textu, při označení čísla domu apod.

Koniklecová č. 636/42; školní rok 2005/2006; značka 347/LL/K

35 Značka §

Označuje číslovaný odstavec, obvykle v právnických textech. Sází se bez tečky a odděluje se od čísla neměnnou zúženou mezerou (viz 3).

§ 62; § 145 a 146

Klamavá reklama je definována v § 45 Obchodního zákoníku.

Tématiku zástavního práva najdeme v Občanském zákoníku, konkrétně

§ 151a–151g.

podle § 29 odst. 1 písm. a) zákona č. 98/1991 Sb.

36 Značka & (et)

Používá se při firemním označení, kde je obvykle spojku dvou jmen ve významu spojky „a“. Z obou stran se odděluje zúženými neměnnými mezerami (viz 3).

Malý & syn; Laurell & Hardy; Vaněk & Šimek, Clemens & Co.

37 Hvězdička a křížek

Jedná se o znaménka pro narození a úmrtí (hvězdička se používá též při odvolávce v textu). Pokud se spojují tyto značky s číslicí anebo jménem, oddělují se od prvního znaku zúženou neměnnou mezerou (viz 3 a 50).

* 1982; † 1945; † Martin Krejčí
Masaryk * 1850; Smetana (* Litomyšl)

38 Značka rovná se (=)

Značka rovná se ve vysvětlujícím významu se v textu sází jako zvláštní výraz a odděluje se zúženou neměnnou mezerou (viz 3).

–5 °C = minus pět stupňů Celsia.

39 Tři tečky (výpustek) ...

Tři tečky mezi slovy či jednotlivými úseky naznačují přerušovanou řeč; na konci výpovědi pak zámlku nebo citové vyznění. V citátu naznačují vypuštění některé v danou chvíli nedůležité části, zatímco ve výčtu dokládají jeho neúplnost.

Mezi písmeno a tečky se dává výplněk o tloušťce tečky příslušného písma. Používat více než tři tečky není správné. Větná tečka se za trojtečkou již nepíše. Trojtečka s mezerou se sází jen tehdy, jde-li o neúplný výčet.

Je mi to jasné, ale . . .

Já jsem o tom ale opravdu . . . , ale to je jedno.

Jestli se nezklidíš, tak . . . !

V našem safari můžete vidět lvy, tygry, gazely, hrochy, žirafy, . . .

Člověk má pět smyslů: zrak, sluch, . . .

Známa je Fibonacciho posloupnost čísel: 0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, . . .

40 Umístění částí a náležitostí publikací

Určité náležitosti jednotlivých částí publikací se umísťují na vymezených stranách. Na lichou stranu se umísťují: značka nakladatele, patitul, hlavní titul, mezititul, předmluva, úvod, první kapitola, obsah a tiráž. Na sudou stranu se umísťují: protititul (frontispis) a vydavatelský záznam. Při nedostatku místa je možné umístit na sudou stranu i tiráž.

Pro ostatní náležitosti, jako věnování, druhá kapitola a další kapitoly, doslov, literatura, jmenný a věcný rejstřík, seznam obrázků, neplatí pevná pravidla pro umístění na dvojstránce. Zásadně se však dávají na novou stranu.

41 Stránkový rejstřík

Výška strany se určuje jednotně pro celé dílo počtem řádků základního písma. Toto ustanovení platí i při vícesloupcové sazbě (viz 45).

42 Řádkový rejstřík

První řádek strany a stránková číslice se musí na průsvit krýt. Při náročných pracích se musí krýt na průsvit všechny řádky základního písma.

43 Stránková zarážka

Musí se určit jednotně pro celé dílo určitým počtem řádků základního písma.

44 Konec stránky

Strana by neměla končit zarážkovým řádkem a nesmí začínat východovým řádkem. Toto ustanovení platí i pro úplně poslední řádek odstavce. Strana má končit minimálně dvěma prvními řádky nového odstavce a musí začínat minimálně dvěma posledními řádky odstavce.

Za titulkem umístěným ve spodní části strany musí na téže straně následovat také alespoň tři řádky textu. Stejně pravidlo platí i pro začátek kapitoly.

Lichá strana nesmí končit rozdělovacím znaménkem.

Východová strana má zabrat minimálně jednu třetinu určeného obrazce sazby a má mít zásadně více řádků než je počet řádků stránkové zarážky (viz 43).

45 Záhloví

Neživé záhlaví je stránkové záhlaví totožné pro všechny stránky dokumentu. Obvykle obsahuje základní identifikační údaje o dokumentu (autor, název, časopisecká citace apod.).

Živé záhlaví je stránkové záhlaví, které se mění v průběhu publikace v závislosti na jejím obsahu. Obsahuje např. název kapitoly, stati ve sborníku nebo v časopise apod. Používá se u vědeckých publikací, kde usnadňuje vyhledávání textových partií. Běžně se umísťuje u horního okraje stránky. Sází se z kapitálek nebo z kurzívy základního písma.

U knih se širokým spodním okrajem mohou být živá záhlaví i u paty textu na stránce v linii se stránkovou číslicí.

Živé a neživé záhlaví se sází písmem o jeden až dva stupně menším než je základní písmo.

U písma velikosti 10 bodů se používají:

- šestibodová velká písmena
- osmibodová kurzívoaná nebo polotučná malá písmena,
- osmibodové obyčejné písmo (prostrkané)

Záhlaví se odděluje od textu zpravidla jednořádkovou mezerou anebo jemnou linkou na plnou šíři sazby. Záhlavím se zvětšuje obrazec sazby o jeden řádek záhlaví.

46 Stránkové číslo (paginace)

Udává pořadí stran v knize. Musí být umístěné dle grafické úpravy jednotně v celém díle. Stránkové číslo se má sázet stejným typem písma jako celé dílo (viz 2).

Jeho obvyklé umístění je v patě stránky u vnějšího okraje nebo uprostřed. Od vlastního textu by mělo být odděleno dvěma prázdnými řádky.

Čísla stránek se někdy nezařazují k celostránkovým obrázkům a na východové stránky kapitol (to ale nebývá téměř vidět). Je možné okolí čísla stránky doplnit zdobnými znaky, je ale nutné respektovat charakter textu.

Paginace se umísťuje na středu šířky sazebního obrazce nebo na vnějších okrajích stránky. Vypouští se na stranách, kde by mohlo narušovat vzhled tisku (vakát, celostránkové obrázky).

Stránkování římskými číslicemi se používá pouze výjimečně (např. Předmluva, Úvod).

47 Titulky

Mají se sázet stejným typem písma jako hlavní text (viz 2). Pořadí důležitosti titulků se určuje pro celé dílo jednotně.

Minusky (písmena malé abecedy) titulku nesmějí být menší než verzálky (písmena velké abecedy) textu pod ním. Verzálky jsou schopny vytvořit graficky ucelenější skupinu. Patky písmen podporují „blokovost“ řádku.

Stránku z minusek zpevní na osu umístěný titulek nebo první řádek textu vysázený z verzálek. Stejnou funkci může mít linka nad textovým blokem.

47.1 Úprava titulků

Zda se sází na střed, se zarážkou nebo od okraje, se určuje jednotně pro celé dílo.

Na titulek nebo slovo v textu lze upozornit změnou některých atributů písma (velikost, charakter řezu – kurzíva, tučné, půltučné atd.) nebo volbou jiného písma. U titulku můžeme zvolit nápadnější, výstižnou formu písma, která by měla předznamenávat povahu dalšího obsahu. Pro zvýraznění slova v textovém bloku je nejvhodnější použít stejného typu písma, ale například půltučného řezu.

Význam textu titulku lze zvýraznit také podtržením nebo prostrkáním písmen většími mezerami. Oba způsoby, podtržení i prostrkání textu, ne-

můžeme kombinovat u téhož nápisu. Jejich účin se vzájemně ruší. Podtržení nápis stahuje, prostrkání jej roztahuje.

Stěžejní význam pro úpravu titulků má druh a zaměření tiskoviny, obsah a rozsah textového a obrazového materiálu. Podle charakteru tiskoviny, jejího obsahu a významu je možné v tvorbě uplatňovat vynalézavost se snahou o dynamický, kontrastní výraz nebo naopak o výraz dokonalejší, uhlazený opticky jednotně působící ve všech složkách typografické úpravy.

47.2 Umístění titulků

V textu se musí určit podle pořadí důležitosti určitým počtem řádků základního písma.

titulek 1. stupně se zalamuje na pět řádků;
titulek 2. stupně se zalamuje na čtyři řádky;
titulek 3. stupně se zalamuje na tři řádky.

Při světle nad titulkem se přihlíží na světlo krátkých východových řádek. Opticky musí být nad titulkem větší světlo než pod ním.

Pokud zarovnávané několik řádků pod sebou na střed, musí být spodní řádek nejkratší a pokud strana obsahuje jeden dominantní prvek (název dokumentu atd.), měl by být umístěn v optickém středu, který je kousek nad středem geometrickým. Nejdůležitější nadpisy nebo obrázky by měly být v textu umístěny na tzv. zlatém řezu. Text by měl být výrazně členěn nadpisy, měl by mít jasnou strukturu.

48 Obrázky

Nesmí narušit stránkový registr a obrazce sazby s výjimkou, kdy jde o obrázky na spadávku.

Mají především odpovídat obsahu či textu knihy, který mají vhodně doplňovat, a proto musí být opticky a umělecky harmonicky sladěny s typografií knihy. Obrazové přílohy mají mít pokud možno formát obrazce stránky, nebo v odlišných případech se musí uspořádat na formát papíru tak, aby okraje byly zachovány nebo správně oříznuty.

Ilustrace, obrazové přílohy, kresby, viněty, záhlavní obrázky atd. mají svou šedostí odpovídat hodnotě šedosti typografické úpravy, mají s ní harmonovat nebo vytvářet zajímavé kontrasty.

Rovněž duktus a výraznost tiskového písma mají ladit s obrazovým doprovodem.

49 Popisky k obrázkům

Sází se z písma o jeden až dva stupně menšího (někdy i kurzívou), než je základní písmo, a umísťují se v celém díle dle jednotné úpravy. Popisky se nezakončují tečkou.

Křížem k textu (naležato) umístěné obrázky, tabulky, grafy a diagramy a jejich popisky musí být uspořádané tak, aby jejich levá strana byla u paty strany.

Popisky se umísťují pod obrázky tak, aby se mohly číst zdola nahoru, a to jak na sudých, tak na lichých stranách. Na levé straně se tedy umísťuje popisek do hřbetu a na pravé straně na pravý okraj protilehlých stran.

Obrázky se umísťují na straně tak, aby byly v souladu s celkovou typografickou úpravou.

50 Poznámky pod čarou

Sází se písmem menšího stupně. Slovo anebo výraz, na který navazuje poznámka, se označuje hvězdičkou anebo křížkem (nejvíce třemi). Při větším výskytu se poznámky označují horními poznámkovými číslicemi (sázení závorek za zlomkovým číslem se nedoporučuje), na které se text poznámek odvolává. Značka poznámky se dává těsně ke slovu anebo výrazu. Značka poznámky se opakuje u vysvětlujícího textu. Příslušné poznámky se uvádějí dole na stránce pod čarou.

Vztah mezi poptávkou¹ a cenou vyjadřuje tzv. poptávková funkce (křivka), ta říká: roste-li cena zboží, pak za ostatních nezměněných podmínek klesá jeho prodej, nebo – což je stejné – větší objem zboží na trhu může být prodán jen za nižší cenu.

Tyto skutečnosti byly publikovány již v roce 1914 americkým experimentálním psychologem W. Jamesem².

¹ Poptávkou rozumí ekonomická teorie množství zboží, které kupující chce při dané ceně koupit.

² James – Psychologické experimenty.

Za značkou následuje jednotně neměnná zúžená mezera (viz 3). Zarážka při poznámkách se řídí podle šířky maximální značky.

Poznámky se umísťují na konci strany (tehdy se započítávají do obrazce sazby), anebo zvlášť na konci díla.

51 Marginálie čili poznámky na okraji

Jedná se o okrajové poznámky, které se sázejí z vyznačovacího (obyčejného polotučného) písma, o dva stupně menšího, než je základní písmo. Při uplatnění marginálií se zužuje formát základní sazby o polovinu šířky marginálií.

Marginálie se umísťují vždy na vnější okraje protilehlých stran. Od textu se oddělují zásadně šestibodovou vložkou přiloženou nastojato k vnější hraně strany a řádky se doplňují zleva nebo zprava. První řádka marginálií se staví na shodné účarí textové řádky, ke které se vztahuje. Marginálie se sází volným řádkováním bez dělení slov a vyrovnávají se vždy směrem k textu, tj. na sudých stranách na pravém okraji a na lichých stranách na levém okraji. Převádět marginálii na druhou stranu není možné.

Číslo stránky se umísťuje zároveň s okrajem základního textu. Vzdálenost marginálií od textu je závislá na stupni písma a prokládání textu.

52 Jmenný a věcný rejstřík (index)

Rejstřík je tvořen abecedně uspořádanými hesly rejstříku, doplněnými o čísla stránek. Heslem rejstříku je obvykle určitý pojem a číslo stránky informuje, kde v textu se o tomto pojmu pojednává.

Rejstřík může mít jednu nebo dvě úrovně. Ve dvouúrovňovém rejstříku tak rozeznáváme primární a sekundární hesla. Pro sazbu primárních a sekundárních hesel se zavádějí různé styly odstavců.

Sází se písmem o dva stupně menším než sloupcová sazba a na úzký formát. Heslo se může sázet z vyznačovacího písma a opakuje se zarážkou, pomlčkou anebo tildou (viz část 19 a 23). Případný druhý řádek hesla se sází se zarážkou.

Rejstřík se zalamuje jako vícesloupcová sazba s náležitým optickým dělením. K rozlišení od stránkových číslic textových mohou být stránkové číslice dodatku sázeny kurzívou.

Jestliže je za některými osobními jmény nebo jmény věcí více stránkových číslic tak, že pro ně je zapotřebí více řádek než jedna, sázejí se všechny další řádky s půlčtverčikovou zarážkou.

Úzké sloupce jmenného i věcného rejstříku se sázejí na praporek. Rejstřík se zařazuje na konec knihy. Musí začínat na pravé (liché) straně. Stránky rejstříku se obvykle číslijí.

tisk bibliofilský 59, 62
tisk negativní 112
tisk z hloubky 109

tisk

- ~ bibliofilský 59, 62
- ~ negativní 112
- ~ z hloubky 109

53 Literatura, seznam obrázků

Jméno autora se u literatury obvykle sází z kapitálek, zatímco titul díla kurzívou a ostatní údaje, týkající se nakladatele, jeho sídla a vydání publikace se sázejí ze stojatého písma. Druhá řádka a řádky další se sázejí s půlčtverčikovou zarážkou. Sází se písmem menšího stupně pravidelně na plnou šířku sazby. Připouští se sloupcová úprava.

54 Iniciálky

Jedná se o ozdobná začáteční písmena názvu nebo jmen. Umísťují se do obrazce sazby. Sází se z písma alespoň o dva stupně většího než je základní písmo a dávají se do účaří prvního řádku, anebo – když se iniciálka obsazuje – na určitý počet řádků základního textu. Iniciálku je možné obsázet v celé výšce, ve výšce $\frac{3}{5}$, $\frac{2}{3}$, ale nikdy ne ve výšce $\frac{1}{2}$.

Iniciálka navazuje na text prvního řádku, další řádky se zarážejí zpravidla půlčtverčikem. Předložka vyjádřená iniciálkou se odděluje od textu prvního řádku zároveň se zarážkou ostatních řádků.

55 Archová značka

Jedná se o označení pořadí knižních složek (složených archů), usnadňující správné zařazení složek do knižního bloku.

Dolní roh první stránky každé složky (tj. např. stránky 1, 17, 33, 49 atd.) se označuje zkráceným názvem vytištěným malými písmeny; na třetí stránce každé složky se uvádí číselné označení pořadí složky s hvězdičkou. Na hřbetu složky bývá grafické označení značkami, které na sebe v knižním bloku stupňovitě navazují (hřbetní značky).

Sází se ze šestibodového písma a obsahuje číslo archu a zkrácený název díla. Umísťuje se k patě strany v účaří se stránkovým číslem. S výjimkou titulního archu, kam se nedává, musí být umístěna na první straně každého archu. Je dovoleno umístit orientačně archovou signaturu tak hluboko, aby se potom mohla odřezat.

Pasignatura, označená jen číslem a hvězdičkou, se umísťuje na třetí straně archu a usnadňuje rychlou orientaci při skládání archu.

56 Hřbetní značky

Značka zpravidla v podobě obdélníčku o rozměrech 12×5 tiskových bodů, která umožňuje optickou kontrolu pořadí i počtu složek v knižním bloku.

Skládají se z tučné linky o délce 12 bodů, případně z čísla archu a značky tiskaře. Vkládají se do tiskařské formy mezi první a poslední stranu archu a umísťují se stupňovitě tak, aby na hřbetě sneseného knižního bloku vytvořily stoupající čáru, tzn., aby po složení archů a snesení složek se značky objevily na hřbetě v sestupném pořadí, takže vynechání nebo dublování některé složky je zřejmé na první pohled.

Skládání knižních archů musí být přesné a pravoúhlé, aby se dodržel stránkový a řádkový rejstřík a aby byla hřbetní značka lomů viditelná. Odchylka krytí rejstříku smí být 1,5 mm.

57 Dodatek

57.1 Související normy

ČSN 01 6910 Úprava písemností zpracovaných textovými editory nebo psaných strojem.

ČSN ISO 31-0 Veličiny a jednotky. Část 0: Všeobecné zásady.

ČSN ISO 31-11 Veličiny a jednotky – Část 11: Matematické znaky a značky používané ve fyzikálních vědách a v technice.

ČSN ISO 1000 Jednotky SI a doporučení pro užívání jejich násobků a pro užívání některých dalších jednotek.

ČSN 88 0100 Polygrafické názvosloví. Základní a společné názvy.